

Londra'dan Mektup

D i d e m C r o s b y

Kızıl Çaylakların “Büyük Birader”leri

Başımızın üzerinde, yükseklerde daireler çizerek avlarına doğru yavaş yavaş alçalan kızıl çaylakları gördüğünde, işini gücünü bırakıp onları gururla izleyen pek çok kişiye tanık oldum İngiltere’de: “Bak! Bir kızıl çaylak! Dişisi de yakınlarda olmalı...” Eğer açık havada yürüyüşteyseniz, karşılaştığımız kişilere gördüğünüz çaylaklardan bahsetmeniz, onları bu kuşu görme zevkinden mahrum bırakmamanız neredeyse bir kural. Kuş gözlemciliğini kendime hobi olarak seçmemiş olsam da, bu yırtıcı kuşa duyulan ilgi merakımı güdüledi. Bu kuşa rastladığımda ben de durup, kuşun tepe yamaçlarından aşağı doğru dalışını, havada süzüle süzüle yükselişini, eşiyile uyum içinde kanatlarını kıpırdatmaksızın uçuşunu izlemekten edemeyişim oldu. İtiraf etmeliyim ki onları daha yakından görebilmek için dürbün taşıdığım bile oldu! Özellikle de bu yazı için ziyaret ettiğim ağaçlıkların önünde uzanan açık araziye bakarken dürbünümün çok yararını gördüm. Açtıklarında iki metreye ulaşan kanatlarına, 60-65 cm’ye ulaşan vücutlarına karşın ağırlıkları 1 kg’ın altında (dişiler daha ağır) olan bu kuşları havada izleyebilmek gerçekten de etkileyiciydi. Bugün İngiltere’de, Galler bölgesi ve İskoçya’da kızıl çaylakları görebiliyorsak bunu başarılı bir programa borçluyuz. Program en başarılı yabancı yaşamı kurtarma projesi olarak kabul ediliyor. En azından Birleşik Krallık’ta.

1980’lerin sonlarında kızıl çaylak İngiltere ve İskoçya’da yok olmuştu. Galler bölgesindeyse yalnızca birkaç çift kalmıştı. Bu program sayesinde bugün sayıları yadsınamaz ölçüde artmış durumda. Bu kuşlara olan ilgiye şaşmamak gerek. Kızıl çaylaklar Ortaçağ’da adadaki en yaygın yırtıcı kuştı. Ormanlık alanlara yakın kırık bölgelerde yaşamının yanı sıra köyler ve kasabaları da sıklıkla ziyaret ediyorlardı. Ne de olsa o günlerde henüz altyapıya sahip olmayan köyler ve kasabalar, kızıl çaylağın beslenebileceği fare gibi hayvanları barındırıyordu. Kızıl çaylak, bir bakıma yerleşim alanlarının temizliğini üstlenmişlerdi. 1500’lü yılların ortalarında zararlı ilan edilmeleriyle birlikte sayıları hızla azalmaya başladı. Kuzuları ve av hayvanlarını öldürdükleri gerekçesiyle 19. yüzyılın sonlarına kadar zehirlemler ve tüfekle avlandılar.

1904 yılında bir Galler kökenli komite, çiftçilere toprakları üzerinde bulunan kızıl çaylak yuvası başına para ödeyerek onları korumayı başardı. Buradaki kızıl çaylak popülasyonu artmaya bile başladı. 1992 yılında yuvalayan çaylak çifti sayısı 79’a, 2000’deyse 250’nin üzerine yükselmişti. Oysa İngiltere ve İskoçya’da durum farklıydı. Burada hiç kızıl çaylak çifti kalmamıştı. 1989 ve 2002 yılları arasında English Nature (İngiliz Doğa Derneği) ve Royal Society for the Protection of Birds (Kraliyet Kuşları Koruma Topluluğu) adlı organizasyonların çabasıyla İspanya’dan İngiltere’nin güneyine ve İskoçya’ya 93’er civciv getirildi. Dört ila altı haftalık olan bu civcivler geliştikten sonra doğaya salındılar. Radyovericiler ve kanatlarına takılan etiketler yardımıyla kuşlar izlendi. Doğaya salındıktan sonra da, genç çaylaklar yeni çevrelerine alışana kadar birkaç hafta boyunca onlara, aç kalmamaları için leş sağlandı.

Çaylaklar yeni evlerine iyi uyum sağlamış olmaları ki, İngiltere’de iki yıl sonra, 2001 yılında 121 çift kızıl çaylağın çiftleşmesiyle toplam 200’ün üstünde civciv yaptı. Kuzey İskoçya’da durum başkaydı: Aynı yıl yalnızca 32 çift yuva yapıp çiftleşmişti. Program ayrıca çaylakların doğada ne yiyip içtikleri, davranışları hakkında da bilgi sağladı. 25-30 yaşına kadar yaşayabilen bu kuşlar yıllarca aynı kızıl çaylakla çiftleşmeyi yeğliyor. Diyetleri kışın tavşanlardan, sülünlerden oluşurken; yazları yuvalarına, onları bekleyen civcivlerine fare ve sıçanları taşıyorlar.

Siz bu yazıyı okurken İngiltere, Galler ve İskoçya’da onlarca kişi kızıl çaylakların yuvalarındaki yumurtaları, civcivleri saymak ya da uçmaya başlamadan önce onları izleyebilmeyi sağlayacak etiketleri kanatlarına takmak için ağaçlara tırmanıyor olacak. Yaz ayları boyunca pek çok turist bu kuşları beslenirken görebilmek için özellikle Galler bölgesi’ndeki kızıl çaylak besleme merkezlerini ziyaret edecek. (Bu merkezlerden bazıları bu kuşlara haftada çeyrek ton kadar et sağlıyor!) Yuvaların yakınına yerleştirilmiş kameralarla bölgedeki kafelerin ziyaretçilerine yuvada olup bitenleri gün boyunca yayınlayacak. Siz bu yazıyı okurken yeni sayfalar eklenecek günlüklere. Aşağıdakiler geçen yılın günlüğünden seçmeler (Rockingham adlı bölgede yerleştirilmiş bir kameradan):

26 Mayıs: Kızıl çaylak çifti iki civcivi büyütüyorlar. Civcivler 9 günlük kadar olmalılar. Dişi yuvada bekleyip civcivleri beslerken, erkek yuvaya yiyecek taşıyor.

10 Haziran: Civcivlerin kaba tüylerinin yerini kızıl tüyler almaya başladı. Birer mini kızıl çaylak görünümündeler. Bol çeşitten oluşan bir diyetleri var: Tavşanlar, kargalar, tarla fareleri, sıçanlar, sülünler ve en az bir kurbağa!

14 Haziran: Civcivlerin iştahı yerinde. Civcivlerden 23 numaralı küçük bir orman tavuğunu bütün olarak yuttu.

17 Haziran: Bugün yavru kuşlara radyo iletiler takıldı. Bunun için birinin halat yardımıyla ağaca tırmanıp yavruları bir sırt çantasında aşağıya indirmesi gerekti. Sağlık kontrolünden geçtikten sonra ayaklarına ve kanatlarına onları tanımamızı sağlayacak etiketler takıldı. Böylece yaşamlarının ilk yıllarında neler yaptıklarını izleyebileceğiz. İşimiz bittiğinde yavrular yeniden yuvaya yerleştirildi.

3 Temmuz: Her iki yavru da yuvayı terk etti. Yuvalardan doğrudan atlayıp birden bire uçmaya başlamak yerine, ilk uçuşlarını yapmadan önce yuvanın çevresindeki dallardan birinde birkaç gün oturdular. Önümüzdeki birkaç hafta boyunca beslenmek üzere yuvayı ziyaret etmelerini bekliyoruz.

13 Temmuz: Yavru kızıl çaylaklar yiyeceklerini kendi başlarına bulmayı öğreniyor olmalılar. Buna karşın bugün her ikisi de yuvaya kısa bir ziyarette bulundu.

3 Ağustos: Ne 23 ne de 24 yuvaya son iki haftadır uğradı. Ancak yakınlarında onları uçarken görenler olmuş. Bugün kamerayı kapatacağiz, sezon sona erdi.

Bu yıl yuvanın sahibi çift, taşınmaya karar verdiğinden kameranın yeni yuvaya taşınması gerekti. Ancak hiç kuşku yok ki benzer sahneler yeni yuvada da yaşanıyor.